

Lépe dříve než později

P A V E L Ž Á Č E K

Před měsícem na tomto místě publikoval ředitel Úřadu pro zahraniční styky a informace (ÚZSI) Petr Zeman své stanovisko zpochybňující „náhlé, plošné a nediferencované zpřístupnění písemností“ komunistické rozvědky (hlavní správy rozvědky SNB, krycím názvem I. správa SNB, včetně jejích předchůdců), předložené členářům jako reakce na mé dva příspěvky v podzimních číslech *Proglasu*.²

1. Úvodem je nutné říci, že ředitel Zeman nechtěl pouze zareagovat na prezentované názory,³ což potvrdil hned v úvodu svého expozé, když smísil v jedné větě údajnou nekorektnost „zmíněných článků“ a problematickou „podobu – a zejména šíří – senátorského návrhu novely“ zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků Státní bezpečnosti. (Přečetl jsem si ještě jednou oba inkriminované „články“ a žádnou „nekorrektnost“ jsem nemohl objevit; vzhledem k tomu, že ji však Zeman dále nikde nerozvádí, nebudu na toto reagovat.) Je nad slunce jasnější, že reaguje *především* na změnu vnímání svazkové agendy Státní bezpečnosti u části politiků, právní stav nastolený zákonem č. 148/1998 Sb., potažmo změnu postavení českých zpravodajských a bezpečnostních služeb v době vzetí pod zpravodajský deštník NATO; zejména však na iniciativu senátorů ODS a jejich snahu novelizovat nekvalitní a diskriminační zákon č. 140/1996 Sb.

Ředitel Zeman byl navíc senátory při jednání v parlamentu spolu s dalšími zástupci zainteresovaných resortů vyzván k předložení návrhů na řešení této bezesporu složité problematiky. Zvolil – podle mého názoru – poněkud nešťastnou formu, když iniciativní skupině senátorů poslal vyžádané stanovisko (které navíc nesplňovalo požadované parametry, tzn. nemělo být obhajobou toho, *co nejde*, ale návrhem řešení, jak novelu postavit, aby to alespoň *částečně šlo*)

v pamfletické podobě určené k publikaci v *Proglasu*. Pominu zároveň fakt, že někteří institucionální partneři Zemanovy rozvědky příspěvek obdrželi dříve než senátoři. Šéf ÚZSI však na rozdíl od některých dalších oslovených představitelů resortu ministerstva obrany své stanovisko vypracoval.

2. Dvě narážky ředitele Zemana na novináře ve mně vzbuzují pocit, že se *a priori* snaží diskvalifikovat „nekvalifikované“ novináře z diskuse o tak „odborném“ tématu, jako jsou operativní materiály bývalé komunistické rozvědky.⁴ Přestože není příliš podstatné, zda si mě zařadil mezi tyto „novináře“, odkazují na stručnou personálii za mémi články v *Proglasu*. Jako dlouholetý pracovník Úřadu dokumentace a vyšetřování (nejprve činnosti Státní bezpečnosti a posléze zločinů komunismu) jsem měl možnost studovat řadu svazků vzniklých činností komunistické rozvědky zhruba od roku 1945 do roku 1989. I dle jeho některých kategorických formulací odhaduji, že množství mnou prohlédnutých svazků z proveniencie této služby bude asi řádově vyšší (přesné číslo neznám, žádnou evidenci jsem si nevedl) než jeho statistiky, i když nevyklučuji, že některé svazky mohl vidět i před svým nástupem na ÚZSI po volbách v roce 1998.

A přestože v mém případě šlo převážně o svazky po linii politické emigrace a navazujících problematik, domnívám se, že mám určitý informační fundament dostatečný k zobecnění absorbovaných poznatků, či případně upozornění na jisté anomálie, které při analýze někdy vypovídají o systému mnohem více než „normální“ materiály.

3. Snad nejpodstatnější věcí, kterou ředitel Zeman zmiňuje jenom implicitně či spíše zašifrovaně (ale o níž moc dobře ví), je otázka právního vztahu ÚZSI, příp. zpravodajské správy FMV, k I. správě SNB a jejím předchůdcům

(tzn. continuity právní, nikoliv věcné). Tento právní rébus (jenž však pravděpodobně žádnou velkou hádankou není) hraje důležitou roli právě u vztahu ÚZSI ke svazkové agendě komunistické rozvědky,³ registrované před koncem roku 1989 na I. správě SNB 55. odborem operativně archivní evidence.

Představitelé ministerstva vnitra si účelově „pletli“ terminologii v této oblasti již v minulosti (srov. např. důvodovou zprávu k zákonu č. 140/1996 Sb.), kdy podle toho, jak se jim to hodilo, zaměňovali pojmy „archív“ a „spisovna“ (míněna samozřejmě tajná spisovna). Není proto jasné, co ředitel Zeman míní větou: „Úřad pro zahraniční styky a informace... spravuje archiv zvláštního významu, jenž tvoří onu část zvláštní spisovny ministerstva vnitra, obsahující písemnosti bývalé komunistické rozvědky...“. Přehlédněme fakt, že najednou zde nezdržuje zvláštní až výsadní postavení vůči ministerstvu vnitra; archiv, a to ani zvláštního významu, nemůže být již jen z logiky věci součástí jakékoliv ministerské spisovny! Archiv ministerstva vnitra je centrálním resortním archivem a maximálně v něm mohou mít různé jeho součásti svoji administrativní či operativní produkci deponovanou ve zvláštním režimu. Toto vše za předpokladu, že agendu regulérně předají a písemnosti v ní obsažené se stanou archiváliemi. Pokud je však informace, že jde o archiválie (dle zákona o archivnictví), nepřesná, musí jít o tajnou spisovnu obsahující písemnosti vzniklé činností I. správy SNB, drženou ve správě ÚZSI. A to z prostého důvodu, k němuž jsou spisovny zřizovány, tj. aktivnímu využívání písemností v nich uložených.

Co k tomu dodat? Představitelé české civilní rozvědky již nějakou dobu tvrdí, že tyto materiály (tzn. svazkovou agendu vzniklou před únorem 1990 a evidenční systém k ní) ke konkrétní zpravodajské činnosti nevyužívají (čas od času některý z nich dodá: až na nějakého toho „kostlivce ve skříni“) a že jsou navíc separovány od současné archivní a evidenční administrativy. Přesto vztah k této informačně velice bohaté agendě především vytváří (a charakterizuje) pouto ÚZSI k minulosti.

4. Nyní poněkud přeskočím v Zemanově textu a budu polemizovat s jeho kontradiktorním (viz pasáží začínající „Kritici mají pravdu, když říkají, že každá písemnost má být posuzována individuálně...“) tvrzením: „Písemnosti I. správy jsou a měly by i nadále až do doby svého archivářského zpracování zůstat utajovanými skutečnostmi, neboť jejich zveřejnění nepovolaným subjektům může způsobit újmy nebo být nevýhodné pro Českou republiku“ (dikce zákona)...“ Aplikace § 3 zákona č. 148/1998 Sb., který navíc definuje utajovanou skutečnost velmi problematičky (domnívám se, že není možné od újmy zájmům České republiky, způsobené neoprávněným nakládáním jakoukoliv skutečností, odvozovat fakt, že tato skutečnost je utajovaná; jistě se shodneme na tom, že existuje neutajovaná skutečnost, jejímž oprávněným či neoprávněným nakládáním může být způsobena újma zájmům České republiky), či případně § 4(1), m), je aplikací retroaktivní. Komunistický režim měl státní tajemství stanoveno kvalitativně odlišně od nynějších utajovaných skutečností, a i když je – samozřejmě za předpokladu novelizace – nový demokratický režim až do konce října 1998 akceptoval, není možné mezi nimi dělat rovnítko.

K oprávněné kritice pouhého snížení stupně utajení „písemností I. správy“ mohu ještě dodat, že zákon č. 148/1998 Sb. nese datum 11. června 1998 a v platnost vstoupil k 1. listopadu téhož roku. Navíc – pokud je mi známo – vnitřní předpis ředitele Zemana provedl změnu stupně utajení písemností komunistické rozvědky vzniklých do 15. 2. 1990 z „přísně tajné“ na „důvěrné“ a „tajné“ na „vyhrazeno“ až k 1. dubna 1999. Snížení stupně utajení *en bloc* mohlo být z pohledu ÚZSI „jediným realistickým řešením“, z pohledu právní normy jde však o nedodržení zákona. Ředitel Zeman měl za účelem naplnění zákona buď vyčlenit potřebný počet pracovníků ÚZSI anebo zrušit stupeň utajení úplně, k čemuž ho opravňoval odst. 4 § 6 zmíněného zákona (to by ostatně nepředpokládalo jejich automatické zpřístupnění). Budujeme právní stát a zpravodajské služby by právě díky své státněbezpečnostní zátěži měly jít v čele tohoto procesu.

5. Díky rozpadu Československa se obsah svazkové agendy komunisticke rozvědky stal společným tajemstvím částí zpravodajských komunit v České a Slovenské republice. Bez přehánění lze tvrdit: po určitou dobu k těmto materiálům měly přístup jak západní zpravodajské služby, tak sovětské resp. post-sovětské. To uvádím i jako argument pro ty (a je překvapující, kolik jich je právě ve vedení českých zpravodajských služeb), jež tvrdí, že sovětský KGB „sdílel“ pouze „významnou část fondů bývalé Státní bezpečnosti“. Další nezodpovědností je spojovat s odkazem na „Lorencovu skartaci“ z konce roku 1989 otázku „co bylo skutečně zničeno a co uloupily nepovolané ruce?“. Je to irrelevantní především z toho důvodu, že operativní evidence odkazující i na zničené svazky na československé straně zničeny nebyly. Zodpovědná zpravodajská služba musí předpokládat, že na sovětské (ruské) straně zůstala zachována v úplnosti nejenom identická evidence. Nepotvrzují to pouze některé dokumenty v zachovaných svazcích, ale také někteří bývalí funkcionáři komunistické rozvědky, a mezi nimi např. Ladislav Bittman: „Moskva byla předem detailně informována o všech připravovaných operacích stejně jako o jejich výsledcích, včetně jmen naverbovaných agentů a jejich použití.“⁶ Je nutné počítat s tím, že sovětský KGB i jeho nástupci i přes skartace v roce 1991 neměli důvod svazky o operacích bývalých východoevropských satelitů likvidovat. Domnívám se, že tímto je vyvrácen argument (určený spíše pro domácí publikum, např. poslance a senátory) o vykládání „na stůl (toho), co nám zbylo“... Spíše si myslím, že právě nezveřejněním těchto materiálů anebo dokonce jejich využíváním pro aktivní operativní práci (něco jiného je podrobná analýza a především identifikace agentury předané v průběhu let „přátelům“) usnadňujeme práci „cizí nepřátelské moci“. (I přes ujišťování některých českých zpravodajských veličin – nicméně z pohledu času pořád ještě „rychlou kvašek“ – mám pocit, že pro malou službu malého středoevropského státu je převelice složité přechytračit touto cestou mohutné protivníky na Východě s dlouholetou a v podstatě úspěšnou praxí.)

6. Ke generálnímu zpřístupňování „ve světě“ snad jenom toto: nikdy nebyla řeč o všech registrech či seznamech rozvědky. Jinak plošně (i když v poměrně výrazném časovém odstupu) byly zpřístupněny materiály pařížské ofenzivní centrály ochrany, které po pádu carismu v Rusku zůstaly na Západě. Podobně i materiály o válečné agenturní síti abwehru především v anglosaském světě⁷ a některých dalších zpravodajských agenturách nacistického Německa. Dokonce i (post)sovětská Federální správa rozvědky počátkem devadesátých let diferencovaně zpřístupňovala některé operativní materiály, včetně operativních svazků kádrových příslušníků.⁸

Se zpřístupňováním samozřejmě souvisí i činnost Úřadu spolkového zmocněnce pro podklady Stasi, v jehož čele stojí pastor J. Gauck. Na základě dohod východoněmecké opozice s tehdejšími představiteli SED u kulatého stolu na jaře 1990 měly být materiály hlavní správy rozvědky (Hauptverwaltung Aufklärung – HV A) zničeny. Zůstává otázkou, zda se tak stalo. A zda se části jejich evidencí a svazkové agendy dostaly pouze do rukou americké CIA.⁹ Nedávno publikované informace zpochybňují dosavadní tvrzení, že Gauckův úřad v rámci svazkové a spisové agendy ministerstva státní bezpečnosti (MfS) písemnosti a evidence HV A nepřevzal.¹⁰ Mnohokrát již například byla analyzována a publikována struktura východoněmecké rozvědky, včetně kvalifikovaných odhadů o šíři její agenturní sítě. Pokud jsou identifikováni agenti rozvědky Stasi, otisknou německé orgány v tisku alespoň jejich krycí jména a objekty, proti nimž působili.¹¹

Dovolím si v této souvislosti připomenout i informace o využívání diskrétních, „bilaterálním jednáním“ získaných informací. Podle sdělení jednoho významného představitele československého exilu ze Spojených států amerických informovala FBI jeho vrcholové představitel v první polovině devadesátých let o agenturní síti bývalé I. správy SNB zaměřené právě proti exilu v USA a uvedla přitom i konkrétní jména předaná československou (českou?) stranou. Podobný postup po pádu komunistického režimu prokazatelně zvolili čes-

koslovenští představitelé i vůči Rakousku.¹² Občané vlastního státu nemají právo na informace?

Na závěr této pasáže, myslím, patří i zpochybnění příliš kategorického tvrzení o nepochopení ze strany partnerů v NATO. I v aliančních státech existují instituce, které v konkrétních případech (např. osudy amerických válečných zajatců z Koreje a Vietnamu, ale i dalších) vyjadřují nespokojenost s dosavadní malou vstřícností některých českých správců operativních archivů bývalých státně bezpečnostních i zpravodajských služeb komunistického Československa.

7. V neposlední řadě je nutno vyvrátit hluboký omyl ředitele Zemana, že I. správa „ve srovnání se Státní bezpečností nebyla... výrazněji angažována při potlačování občanských práv a svobod, zahrnovaných pod pojmem ‚boj proti vnitřnímu nepříteli‘“. Od roku 1949 komunistická rozvědka plánovala, organizovala i prováděla únosy řady osob z Rakouska a Německa, které posléze předávala vyšetřovatelům Státní bezpečnosti. Rozvědka tak zapříčinila jejich dlouholetý pobyt ve věznicích (v případě B. Laušmana také jeho smrt). Její tajní spolupracovníci stáli u počátku procesů; pro informaci pana ředitele uvedu jeden příklad: agent komunistické rozvědky pracoval v sekretariátu komunistického ministra zahraničních věcí V. Clementise; informace z jeho hlášení využila Státní bezpečnost mj. při konstrukci procesu, na jehož konci byla Clementisova poprava). V době všeobecného politického uvolnění ve druhé polovině šedesátých let vznikl na Správě zvláštního určení nelegální rozvědka (7. odbor) referát VLAST, připravující ve spolupráci s KGB únosy a vraždy („fyzické likvidace“). Jeho agenti-vykonavatelé měli být – eufemisticky řečeno – „výkonnými orgány čsl. soudnictví v zahraničí“ (mezi „objekty“ zájmu referátu byli František Tišler, Josef Vaško, Milan Wichtrle, Václav Zítek, dalšími vytipovanými i bratři Josef a Radek Mašínové ad. a pro KGB sovětští defektoři P. S. Děřjabin a Jurij Nosenko). V srpnu 1969 pomáhal tým z rozvědky při analýze a zpracování informačního toku; jejich informace byly využity při

potlačování občanských práv a demonstrací a nepokojů. Jak vyplývá z rozkazů ministra i rozkazů náčelníka I. správy SNB, příslušníci rozvědky byli v sedmdesátých a osmdesátých letech „zpořádkováni“ a vyčleňováni i v rámci mimořádných bezpečnostních opatření jako výpomoc do záloh při postupu proti případným demonstracím (aktivně realizováno především v letech 1988–1989). Zástupci I. správy SNB se aktivně účastnili i zasedání operačního štábu FMV a jejich informace kontrarozvědka aktivně používala proti vnitřnímu nepříteli. Takto bychom mohli dlouho pokračovat. Mezi objekty rozvědného rozpracování patřily – exil, instituce pomáhající domácí opozici, Rádio Svobodná Evropa a mnohé další. I neznámější případ tzv. francouzského kamionu (akce „DELTA“) byl realizován na základě informací od agenta hlavní správy rozvědky. Ředitel Zeman sám zmínil aktivní opatření (AO; mimochodem trestní postih těch, které mají „charakter závažných trestných činů“, lze aplikovat jedine díky novele trestního řádu přijaté ke konci minulého roku, jinak by 29. 12. 1999 byly promlčeny), doplňme vlivová opatření a psychologické akce (PA).

V souvislosti s povzdechem ředitele Zemana, že problémem není „vyslovit podezření“, ale „najít pro podezření důkazy“, jsem nucen podotknout, že Úřad dokumentace a vyšetřování (ÚDV) si v minulosti určitou metodiku kombinující všechny známé postupy při prověřování údajů vytvořil. Především prostřednictvím lustrací, vyhledávání operativních svazků agentů i rozpracovávání osob, dále analýzy objektových svazků, personálních svazků kádrových příslušníků, operativních svazků kádrových příslušníků a svazků korespondence centrály s rezidenturami. A samozřejmě výslechy žijících svědků, analýzu materiálů z proveniencie kontrarozvědky, útvarů vyšetřování, případně dalších speciálních součástí Státní bezpečnosti (ministerstva vnitra). Toto však není práce pro ÚZSI. Bohužel ani ÚDV ji však v současné době není schopen vykonávat, neboť ho svazuje jeho současné postavení, včetně „úmluvy“ s ÚZSI, uzavřené v průběhu Grulichovy kontroly 17. listopadu 1998.

8. Nebo než souhlasit se Zemanovou poznámkou: „K písemnostem všech bezpečnostních a zpravodajských služeb komunistického Československa je nutno přistupovat s velkou mírou skepse a opatrnosti.“ Co však nelze přijmout, je argument: „Řada písemností vypovídá spíše o tom, co pisatel myslel, že si adresát přeje slyšet. Zvláště v rozvědce byla kontrola řídicího důstojníka v zahraničí v řadě případů nemožná a věrohodnost a výpovědní hodnota materiálů se i z tohoto důvodu leckdy blíží k nule.“ Vše v rozvědce bylo uzpůsobeno permanentní kontrole, a především kontrole příslušníka rezidentury anebo z centrály vyslaného příslušníka. Proto museli operativci psát každodenní seznamy styků, byli sledováni, kontrolováni, odposloucháváni, nuceni vykazovat sebe-menší finanční výdaje. Centrála podrobně analyzovala jejich veškerou informační produkci, včetně hlášení agentů, důvěrných styků, ideospolupracovníků a dalších zdrojů informací. Uvnitř rozvědky, jež pracovala s informačními zdroji, které mnohdy rozhodně nešlo považovat za objektivní, byl postupem času vytvořen systém objektivizující „dobývané“ informace. (Mimořádně, to je úkolem každé zpravodajské služby.)

Z určitého úhlu pohledu jsou teze ředitele Zemana dokonce nebezpečné. Jako by chtěl říct, že komunistický systém si na všech úrovních vymýšlel bez jakékoliv kontroly, čímž podporuje rozšířený pocit, že za vším stála fabulace a dezinformace. Samozřejmě že uvnitř systému hrálo jisté zkresení určitou roli, šlo však zejména o zkresení ideologické. Komunistický režim jinak byl ve své podstatě – stejně jako jiné totalitní režimy – přísně logický a jeho nomenklatura špičky ke své existenci životně potřebovaly pravdivé a přesné informace. A to i ty o svých nepřátelích.

Tolik ke skepsi a vůli rozplétat roli rozvědky Státní bezpečnosti v komunistickém systému.¹³

9. Poslední bod otevřu dvěma názory poslanců Parlamentu ČR, kteří v diskusi nad interpelacemi ministra vnitra V. Grulichy ve věci ÚDV pronesli: „Fakt, že materiály Státní bezpečnosti, které byly shromážděny ať už první správou

nebo další(mi), jsou dnes stále utajovanými skutečnostmi podle nového zákona, a jak jsme tady už upozorňovali na dohodu s ÚZSI, dokonce skutečnostmi, kde ani orgánům činným v trestním řízení... nebudou volně poskytovány, je podle mého názoru deset let po listopadu 1989 naprostý skandál. Koho se snaží pan ministr vnitra chránit? Komunistické funkcionáře? Příslušníky Státní bezpečnosti? To je hlavní snaha, kterou... ministr vnitra má tady vyvíjet? Já si myslím, že ne, že jeho snahou v souladu s platnými zákony v této zemi by mělo být zločiny této garnitury, která zde byla, stíhat a řádně dostat před soud. ...toto je také věc, kterou by si měl vzít na jednání výbor pro obranu a bezpečnost, způsob, jakým je naplňován zákon o ochraně utajovaných skutečností a úkol daný ze zákona, z tohoto zákona, který schválila sněmovna, všem orgánům v České republice, aby věci, které již nemusí být utajovanými skutečnostmi, těmito utajovanými skutečnostmi přestaly být, aby stupeň utajení byl zrušen. To, že materiály, které shromažďovala Státní bezpečnost, jsou převáděny z jednoho stupně utajení do jiného, (a) jen je(jich) stupeň snižován, aby nebylo možné k nim mít přístup, aby nebylo možné dokumentovat činnost Státní bezpečnosti a všech dalších složek, mi připadá neskutečné...“ (Marek Benda, 1. 7. 1999). A poslankyně Alena Páralová (4. 11. 1999): „ÚZSI by se měl rozhodnout, zda chce být novou institucí sloužící demokratickému státu, nebo následníkem bývalé první správy StB ČSSR.“

Co k tomu dodat? Snad jen literu zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu. Odstavec 2 § 2 zní: „Komunistická strana Československa byla organizací zločinnou a zavrženíhodnou obdobně jako další organizace založené na její ideologii, které ve své činnosti směřovaly k potlačování lidských práv a demokratického systému.“¹⁴

V závěru se vrátím zpět k „náhlému, plošnému a nediferencovanému zpřístupnění písemností bývalé I. správy“. Jako architekt novely zákona o zpřístupnění svazků jsem rád, že senátní tisk č. 114 vyvolal diskusi na všech úrov-

ních. Diskusi, která však měla proběhnout již dávno. Od jednání v Senátu se podoba novely radikálně změnila, což bude, doufám, dobrá zpráva také pro ředitele Zemana. Nově navržený kontrolní orgán postavený mimo exekutivu (senátní komise či společná komise obou komor parlamentu) by se měl podle stanovených kritérií¹⁵ podílet na zpřístupňování dokumentace z proveniencie komunistických rozvědek. Toto řešení se může stát prvním systémovým krokem k vytvoření české verze Gauckova úřadu anebo polského Institutu národní paměti, který mj. také spravuje materiály polské Státní bezpečnosti včetně rozvědky.¹⁶

Nepatřím k těm absolutním kritikům zpravodajských služeb, kteří o třech miliardách z rozpočtu ročně vydaných na zpravodajskou činnost tvrdí, že to jsou peníze vyhozené oknem. Jsem skeptický i k názorům, že jediné, co zpravodajské služby považují za smysluplné utajovat, jsou právě operativní materiály jejich komunistických předchůdců. Na druhou stranu mám pocit, že české služby neumějí pracovat (a možná to není ani tak jejich chyba) v otevřené společnosti, neuvědomují si dostatečně, že jsou placeny z daní občanů a musí jim něco odvádět. A to něco jsou informace. Musí si také zvyknout, že naším přiblížováním se Evropě paradoxně vznikne mnohem více třecích ploch s rizikem konfliktu, o který se čím dál více budou zajímat zahraniční média, která mají větší profesionální úroveň a hlavně vliv než média domácí.

Na samém závěru své repliky opětně oceňuji odvahu ředitele ÚZSI Petra Zemana, který sice pod tlakem, ale zato jako první funkcionář této úrovně byl schopen „jít s kůži na trh“ a zaujmout nějaké stanovisko.

Poznámky:

1. ZEMAN P., *Více škody než užítku, Proglas* č. 2/2000, s. 3 – 5.
2. PEČINKA B., *Jak překonat dědictví útlatu a kolaborace*. Rozhovor s Pavlem Žáčkem, *Proglas* č. 8/1999, s. 12 – 15, a ŽÁČEK P., *Česká střední cesta vyrovnávání se s minulostí, Proglas* č. 9/1999, s. 12 – 13.

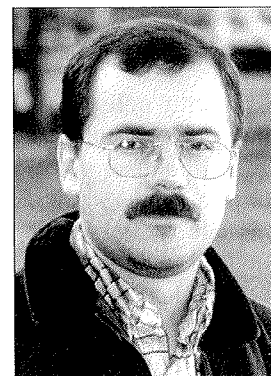
3. Jak již bylo řečeno, polemizoval zejména s představou „náhlého, plošného a nediferencovaného zpřístupnění“ písemností komunistické rozvědky. Kdyby však pozorně četl mé názory, našel by v nich např. formulaci: „Nejde o to všechno otevřít bez omezení, ale najít pravidla, za jakých okolností... tyto materiály zpřístupnit, případně stanovit velmi jasná omezení.“ In: *C. d., Proglas 9/1999*, s. 12, dále též: ŽÁČEK P., *Svazky StB. Specifický prozřetel k pohledu do totalitní minulosti. Parlamentní zpravodaj* č. 12/1999, s. 24 – 25.
4. To však Zemanovi nebrání zároveň hledat odborníky („nikoliv ty, kdo pouze chtějí, ale ty, kdo umějí“) na zpracování archivů (operativní evidence) mezi novináři (sic!), a nikoliv – jak by každý čekal – mezi historiky či archiváři.
5. Její spisové materiály měly být předány v úplnosti do někdejšího centrálního archivu FMV již na základě rozkazu federálního ministra J. Langoše již v roce 1991; na základě řady indicií si však dovoluji tvrdit, že tento transfer nebyl až dosud dokončen.
6. BITTMAN L., *Československo a mezinárodní dezinformace*. In: *Manipulátoři*, FSV UK – Praha 1992, s. 19.
7. Srov. např. FARAGO L., *The Game of the Foxes*, New York 1971, a především KAHN D., *Hitler's spies*, New York 1978.
8. Viz např. příběh významného rezidenta sovětské rozvědky A. Orlova: COSTELLO J. – TSAREV O., *Deadly Illusions*, London 1993.
9. Viz např. PLESNÍK V., *Clinton slíbil vydání spisů Stasi, Právo* 3. 7. 1999.
10. Viz např. vpl, *Stasi měla své agenty v rakouských špičkách, Právo* 18. 12. 1999 a *V Německu dešifrovali jména tisíců agentů Stasi, Lidové noviny* 13. 12. 1999.
11. Ve Vatikánu např. působili dva agenti s krycími jmény „PAPRSEK“ a „ANTONIUS“; Američané mj. veřejně identifikovali spolupracovníky s krycími jmény „LABUŤ“, „JUNIOR“ a „JACK“. Tamtéž. Mezi zdroje informací HV A měl

dle Reuters patřit třeba i „dočasný důvěrník“ bývalého německého kancléře H. Kohla. *Němci odhalili kód, který skrýval východní expiony, Mladá fronta Dnes*, 19. 1. 1999.

12. V prvním případě jde o osobní svědectví bývalého exilového představitele, kterého nemohu jmenovat. Dále viz JANÝR P., *Riskantní hrátky s akty StB, Právo* 4. 11. 1998: „Někdy počátkem 90. let předala StB (jde o omyl, 16. února 1990 se I. správou SNB změnila na zpravodajskou správu FMV; do jejího čela byli jmenováni reaktivovaní příslušníci rozvědky, propuštění po roce 1968 – pozn. aut.) svému rakouskému protějšku, Staatspolizei, listinu svých agentů, kteří byli činní na území Rakouska. Pracovníci Staatspolizei mi to v té době sdělili, když jsem před nimi vypovídal jako bývalý předseda Kulturního klubu Čechů a Slováků v Rakousku o jednom z agentů...“
13. Na rozdíl od senátorů nebudu ani brát osobně, ba ani komentovat větu: „Snad zavládne kritické hodnocení údajů a vymizí snahy po kompromitování protivníků a nenávisti přioděné pláštěm veřejného zájmu.“
14. Z nedostatku prostoru vynechávám citaci příslušných odstavců § 1 téhož zákona.
15. Navrhovaný kontrolní orgán by dohlížel či případně rozhodoval o rozsahu zpřístupňování „spisové dokumentace, osobních, operativních a agenturně operativních svazků a podsvazků nebo jejich části“ vzniklých činností hlavní správy rozvědky SNB do 15. 2. 1990 a zpravodajské správy Generálního štábu do 29. 12. 1989. Zejména by šlo o „a) svazky a podsvazky nebo jejich části dokumentující systematické a trvalé porušování lidských práv, základních zásad demokratického právního státu mezinárodních smluv, používání mocenských nástrojů k perzekuci občanů, beztrestné páchaní zločinů a poskytování neoprávněných výhod těm, kteří se na nich podíleli, spojený s cizí mocí a udržování uvedeného stavu od roku 1968,

b) dokumentaci nezbytně nutnou pro historický výzkum komunistického režimu a odporu proti němu,
 c) periodické a neperiodické informační výstupy,
 d) svazky nebo jejich části, které vznikly činností jiných součástí Státní bezpečnosti,
 e) svazky a podsvazky nebo jejich části vedené v problematikách vnitřní nepřítel, emigrace a ideodiverzní centrály,
 f) svazky a podsvazky anebo jejich části dokumentující činnost na území ČSSR (ČSR)“.

16. Srov. rozhovor s předsedou kolegia Institutu národní paměti Andrzejem Grajewským. ŠUSTROVÁ P., *Nikdy není pozdě začít se vyrovnávat s minulostí. Lidové noviny*, 13. 10. 1999. Tomuto řešení nahrává i perspektiva spojení některých zpravodajských služeb, což znamená, že při zániku ÚZSI do dvou let stejně opět vyvstane problém, co s předlistopadovými materiály.

Pavel Žáček (1969) v roce 1992 vystudoval Fakultu sociálních věd, současně studoval historii a politologii na FF UK. V letech 1990–91 byl šéfredaktorem *Studentských listů*. Od ledna 1993 byl zaměstnancem Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu nejdříve jako dokumentarista, později šéf dokumentace a nakonec působil jako náměstek ÚDV. Z úřadu odešel v srpnu 1999.